

An Investigation of Speaking Activities in Textbooks for Turkish Teaching as a Foreign Language in terms of the Language Learning Strategies

Yabancılara Türkçe Öğretimine Yönelik Ders Kitaplarındaki Konuşma Etkinliklerinin Dil Öğrenme Stratejileri Açısından İncelenmesi

Sevil Hasırcı*

Geliş / Received: 11.04.2019

Kabul / Accepted: 15.06.2019

ABSTRACT: The tools used in the course have an important place for language learners to recognize the learning strategies. The activities in the textbooks play a crucial role for the learner's using the strategies in the language learning process and selecting them according to situations. Therefore, in this study, it was aimed to determine which language learning strategies were employed in speaking activities at A2 level. For this purpose, Oxford's classification was utilized. In the study, document analysis method was used and A2 level textbook speaking activities were examined in terms of memory, cognitive, compensation, metacognitive, social and affective strategies. As a result of the research, it was seen that the strategies were used unbalanced in the textbooks, and there was a proportional difference in the use of other strategies despite the predominant use of cognitive strategies at all of them. Besides, it was determined that the activities of textbooks look weak in terms of affective strategies, and also are insufficient in terms of all aspects of the strategies. For this reason, it can be said that the learning activities and tasks in the textbooks should revise in terms of teaching the learning strategies to learners.

Keywords: Turkish teaching as a foreign language, textbooks, language learning strategies, Oxford's classification.

ÖZ: Dil öğrencilerinin öğrenme stratejilerinin farkına varmasında derste kullanılan araç-gereçlerin önemli bir yeri vardır. Ders kitaplarındaki stratejilere dönük etkinlikler, öğrencinin dil öğrenme sürecinde işleme ve durumlara uygun strateji seçiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, A2 düzeyine dönük konuşma etkinliklerinde hangi dil öğrenme stratejilerinin işe koşulduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Oxford'un sınıflandırmasından yararlanılmıştır. Araştırmada, doküman incelemesi yönteminden yararlanılmış ve A2 düzeyi ders kitabı konuşma etkinliklerinde bellek, bilişsel, dengeleyici, üstbilişsel, sosyal ve duyuşsal stratejilere yer verilmesi yönünden incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında stratejilerin dengesiz bir biçimde ele alındığı, bilişsel stratejilerin baskın bir biçimde yer verilmesine karşın diğer stratejilerin kullanım oranları yönünden farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Duyuşsal stratejilere dönük etkinliklere yer verme açısından zayıf kalmakla birlikte her bir stratejinin tüm yönlerinin karşılanmasına dönük etkinliklerin de yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle öğrencilere strateji öğretimi açısından ders kitaplarındaki etkinlikler ve görevlerin yeniden düzenlenmesine gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: yabancılara Türkçe öğretimi, ders kitapları, dil öğrenme stratejileri, Oxford sınıflandırması.

* Dr. Öğrt. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, sevilhasirci@gmail.com

Giriş

Eğitim bilimleri alanındaki öğrenen özelliklerini belirlemeye dönük her türlü gelişme, dil öğrenme sürecine de yansımıştır. Bilişsel ve üstbilişsel süreç aracılığıyla bireyin bilişinin kontrol edilip edilmeyeceğine ilişkin merak, beraberinde öğrenmedeki bilgi işleme sürecinin araştırılması ve bu sürecin yansımalarının neler olduğunun belirlenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Rubin (1975) ve Stern'in (1975) çalışmalarıyla dil öğrenme sürecinde öğrenenler tarafından kullanılan stratejilere dikkat çekilmeye başlanmıştır. Rubin (1975), öğrenme açısından iyi olanlarla zayıf olanlar arasındaki farkı yaratan etmenleri incelemeyi, böylece zayıf kalan öğrencileri daha başarılı yapacak yolları öğretmeyi amaçlamıştır. Böylece bu çalışmasıyla, dil öğrenme stratejileri ve strateji öğretimi için öncü nitelik taşımıştır.

Rubin (1975), dil öğrenme stratejilerini öğrenenin bilgiyi edinmede kullanabileceği teknikler ya da araçlar olarak tanımlamıştır. Stern (1975), Rubin'den (1975) farklı olarak dil öğrenme stratejilerini genel bir çerçevede betimlemekten çok "dil öğrencisinin karşılaştığı sorunların üstesinden gelmeye dönük strateji ve teknikler" olarak tanımlamış ve bu sorunların ise bilinen dil ile hedef dil arasındaki tutarsızlık, iletileri ve dilsel yapıları iletilme ve yorumlama ile mantıksal ve sezgisel öğrenme arasındaki seçimden kaynaklı sorunlar olabileceğini dile getirmiştir. William ve Burden'a (1997: 151) göre de dil öğrenme stratejileri, belirli bir soruna yanıt vermek için kullanılmakta; kendi öğrenmelerini kontrol altına almalarına yardımcı olmaktadır.

Hedef dilde gerek sorunların üstesinden gelmede gerekse özerklik sağlayarak öğrencilerin öz düzenleme yapmasında ve bilgi, anlayış geliştirmesinde bilinçli bir seçim, düşünce ya da eylemde bulunması önem taşımaktadır (Cohen, 1990; Chamot, 2004). Bu nedenle dil öğrenme stratejileri, öğrencilerin öğrenme becerilerini geliştirmek, dilsel gelişim aşamalarını ilerletmek, bu doğrultuda yeni bir bilgiyi anlamak ve kalıcı hale getirmek için yürüttüğü belirli davranış, düşünce ya da eylemlerdir (O'Malley & Chamot, 1990; Oxford, 1990; Oxford & Cohen, 1992).

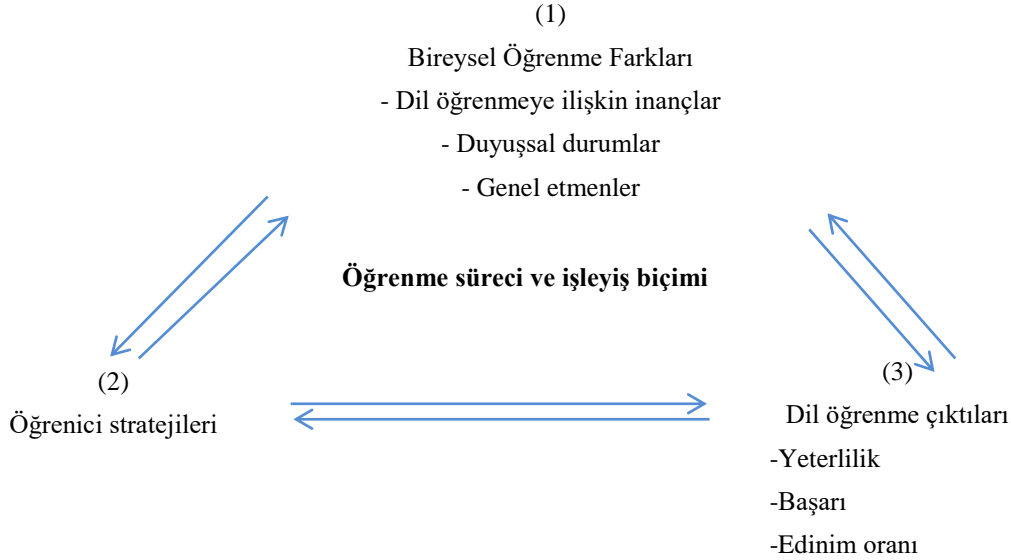
Öğrencinin kullandığı öğrenme stratejisi, bireysel bağlamda büyük ölçüde değişkenlik gösterir ve bir öğrenci öğrenme görevini ortaya çıkarmak için aynı anda bir düzine strateji kullanabilir (Brown, 2001: 210). Üstelik Griffiths (2003), ileri düzeydeki öğrencilerin daha çok sayıda strateji kullandıklarını belirlemiştir. Ancak önemli olan öğrencinin durumlara uyan strateji belirlemesidir. Bu açıdan öğrencilerin stratejileri kullanmalarına dönük olarak etkinliklerin planlanması ve her bir stratejinin ders kitaplarına yansımaları önem taşımaktadır. Dil Öğrenme Stratejileri Üzerine Uluslararası Proje [The International Project on Language Learner Strategies (IPOLLS)] tarafından 4 açıdan uzlaşma sağlanması kararı alınmıştır: (1) dil öğrenme stratejilerinin nasıl tanımlandığı, (2) öğrencilerin kısa ve uzun dönemli amaçları ile ilgili nasıl stratejilerin olduğu, (3) bireysel ve durumsal farklarla ilgili stratejilerin nasıl olduğu ve (4) stratejilerin öneminin kullanıcıya nasıl kanıtlanıp iletileceği (Macaro & Cohen 2007: 2-3). Bunun için de ders kitaplarında yer alan her bir stratejiye dönük etkinliklerde de şu koşullar göz önünde bulundurulmalıdır:

- (1) Strateji, hedef dile dönük görev ile yakından ilgili mi?

(2) Öğrencinin stratejiyi etkili bir şekilde kullanması ve görevi yerine getirmesi için ilgili diğer stratejilerle ilişkilendirmesine olanak tanıyor mu?

(3) Öğrencinin genel öğrenme stili tercihi ile eş güdümlü mü?

Bu koşulları taşıyan stratejiler “öğrenmeyi daha kolay, daha hızlı, daha eğlenceli, daha öz yönlendirmeli, daha etkili ve yeni durumlara daha aktarılabilir hale getirebilmektedir” (Oxford, 1990: 8; Oxford, 2003: 274). Bu koşulları sağlamak adına düzenlenen her bir etkinlikte öğrencinin bireysel farklarını da göz önünde bulundurmak önemlidir. Bireysel öğrenme farklarına ilişkin Ellis (1994: 473) şöyle bir çerçeve belirlemiştir:

Şekil 1. Bireysel Öğrenci Farklılıklarını Araştırma Çerçevesi

Şekil 1’de de görüldüğü üzere, öğrencinin dil öğrenmesinde duyuşsal etmenler (inanç, korku ya da özgüven, vb.) ya da genel etmenler (dilsel yeti, güdülenme, yaş, öğrenme stili) öğrenme sürecini etkilemekte; bu etmenler de öğrenci stratejilerine ve dolayısıyla öğrenme çıktısına yansıyabilmektedir. Bireyin dile yönelik tutumu, güdülenmesi, bilişsel öğrenme stilleri ve öğrenme stratejilerinin öğrenme sürecinde değişkenlik gösteren etmenler olması nedeniyle dil öğrenme stratejilerine yönelik birçok sınıflandırma bulunmaktadır: Rubin, 1987; O’Malley, 1990; Oxford, 1990; Stern, 1992. Ellis’e (1994: 539) göre Oxford’un dil öğrenme stratejileri taksonomisi bugüne kadar yapılan en kapsamlı sınıflandırmadır. Oxford (1990: 16), dil öğrenme stratejilerini doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki başlık altında ele almıştır. Doğrudan stratejiler, bellek, bilişsel ve dengeleyici (telafi-tamamlayıcı) olmak üzere üç; dolaylı stratejiler ise üst bilişsel, duyuşsal ve sosyal olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır:

Tablo 1. Oxford'un (1990) Dil Öğrenme Stratejileri Sınıflandırması

Doğrudan Stratejiler		
Bellek Stratejileri	Bilişsel Stratejiler	Tamamlayıcı/ Dengeleyici Stratejiler
Zihinsel bağlantı kurma	Uygulama yapma	Uşa uygun bir kestirimde bulunma
Görüntü ve sesleri kullanma	İleti alıp gönderme	Konuşma ve yazmada sınırlamaların üstesinden gelme
Gözden geçirme	Çözümleme ve usavurma	
Eyleme geçirme	Girdi ve çıktı için yapı oluşturma	
Dolaylı Stratejiler		
Üst Bilişsel Stratejiler	Duyuşsal Stratejiler	Sosyal Stratejiler
Öğrenmeyi merkeze alma	Kaygıyı azaltma	Soru sorma
Öğrenmeyi düzenleme ve planlama	Kendini güdüleme	İş birliği yapma
Kendi öğrenmesini değerlendirme	Duygusal durumunu ölçme	Empati kurma

Alanyazına bakıldığında da dil öğrenme stratejileri açısından sıklıkla Oxford'un (1990) sınıflandırmasından yararlandığı görülmektedir. Bu çalışmalarda, ders kitaplarındaki etkinlikler (Yalçın, 2018), yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dil öğrenme stratejilerini kullanma düzeyleri ve bu düzeylerdeki etkenler (Mohammad, 2014; Barut, 2015; Boylu, 2015; Akın & Çetin, 2016; Varışoğlu, 2017) ile sözcük öğretimi (Bölükbaş, 2013) açısından ele alınmıştır. Ders kitaplarının ayrıca Chamot ve O'Malley, Bimmel ve Rampillon sınıflandırması açısından ya da birden çok sınıflandırmanın birleşimiyle karşılaştırmalı olarak incelendiği de belirlenmiştir (Silahsızoğlu, 2004; Bayezit, 2013; Harputoğlu, 2015). Ancak ders kitaplarındaki konuşma becerisine dönük etkinliklerin dil öğrenme stratejisi açısından ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Üstelik konuşma becerisinin öğrencilerin üretimsel yönünü gösteren bir beceri olması, bu beceriye dönük etkinliklerde dil öğrenme stratejilerini işe koşmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, ders kitaplarındaki konuşma becerisindeki etkinliklerde öğrencilerin hangi dil öğrenme stratejilerini karşıladığı sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma, A2 düzeyine dönük konuşma etkinlikleri ile sınırlı tutulmuştur. Ara düzey ya da iletişimden kopmama düzeyi olarak adlandırılan A2 düzeyi, toplumsal ilişkileri gösteren betimleyicilerin birçoğunun yer aldığı düzeydir (CEFR, 2011). Ayrıca temel düzey etkinlikleri, öğrencilerin yalnızca dili tanınmasıyla değil; aynı zamanda yabancı dilde kendi öğrenme stratejilerini belirlemesinde ilk adım olmasıyla da öne çıkmaktadır. Bu nedenle A2 düzeyine dönük konuşma etkinliklerinde hangi dil öğrenme stratejilerinin işe koşulduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin bellek stratejilerini işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

2. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin bilişsel stratejileri işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

3. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin dengeleyici stratejileri işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

4. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin üstbilişsel stratejileri işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

5. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin duyuşsal stratejileri işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

6. A2 düzeyi ders kitapları konuşma etkinliklerinde, öğrencilerin sosyal stratejileri işe koşmasına dönük etkinliklere yer verilme sıklığı nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.187). Bu bağlamda Ankara, Gazi, İstanbul Üniversitesi ile Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayımlanan A2 düzeyi ders kitaplarındaki konuşma becerisi etkinlikleri, Oxford'un (1990) belirlediği dil öğrenme stratejileri açısından karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma sürecinde öncelikle her bir ders kitabındaki konuşma etkinlikleri belirlenmiştir. Ardından bu etkinlikler, öğrencinin doğrudan mı, yoksa dolaylı mı strateji kullanmasına dönük olması açısından araştırmacı tarafından hazırlanan bir çizelge çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca nitel araştırma yöntemlerinde uzman incelemesi güvenilirliği artırmaya dönük işe koşulan yöntemlerden biridir. Bu nedenle her bir kitaptan 3 etkinlik belirlenmiş ve bu etkinliklerin hangi stratejiyi işe koşmaya dönük olduğuna ilişkin uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı ve 2 uzman tarafından aynı çizelge kullanılmış; bu çizelgede uyuma oranlarına bakılmıştır. Bunun için Miles ve Huberman (1994) formülünden yararlanılmış ve %88 oranında bir uyum yüzdesi belirlenmiştir.

Toplanan verilerin incelenmesi için içerik çözümlemesinden yararlanılmıştır. İçerik çözümlemesinde yapılan temel işlem, birbirine benzer verileri belirli kavram ve temalar ışığında bir araya getirmek ve bunları da okurun anlayacağı biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.227). Bunun için de sıklık çözümlemesinden yararlanılmış ve her bir strateji ulamına ilişkin sıklık ve yüzdeler oranları belirlenmiştir.

Bulgular

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Bellek Stratejileri

Bellek stratejileri, dört alt başlıktan oluşmaktadır: zihinsel bağlantılar, görüntü ve sesleri kullanma, gözden geçirme ve eyleme geçirme. Zihinsel bağlantılar; gruplama, çağrışım yapma, ayrıntılandırma ve yeni bir bağlamda kullanma olmak üzere dört alt

başlıktan oluşmaktadır. Görüntü ve sesleri kullanma; imge kullanma, anlam haritası, anahtar sözcük kullanma ve sesleri bellekte simgeleme alt başlıklarına; gözden geçirme stratejisi, planlı gözden geçirme alt başlığına ve eyleme geçirme stratejisi ise fiziksel tepki ya da duyuları kullanma ile mekanik teknikler kullanma alt başlıklarına ayrılmaktadır.

Araştırmada öncelikle her bir başlığa yönelik etkinlik, ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerine göre numaralandırılmış; ardından her birine ilişkin sıklık oranı belirlenmiştir. Bazı etkinlikler birden çok bellek stratejisi alt başlığına uygunluk göstermektedir. Bu nedenle etkinlik sayısı ile strateji kullanım sayısı açısından farklılık vardır. Her bir ders kitabındaki konuşma etkinliklerinde sözü edilen alt başlıklardan yola çıkılarak sıklık ve yüzdelik açısından şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 2. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Bellek Stratejileri

Ders Kitapları	GÜ-Y.İ.T ¹		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim		
Bellek Stratejileri	Sıklık	Yüzdelik	Sıklık	Yüzdelik	Sıklık	Yüzdelik	Sıklık	Yüzdelik	
Zihinsel Bağlantılar	Gruplama	2	% 4.76	4	%14.285	3	%10.715	5	% 13.89
	Çağrışım yapma	7	% 16.67	4	%14.285	2	% 7.14	8	% 22.22
	Ayrıntılandırma	14	% 33.33	9	% 32.14	12	% 42.86	15	% 41.67
	Yeni bir bağlamda kullanma	-	-	5	%17.86	6	%21.43	2	%5.55
Görüntü ve sesleri kullanma	İmge kullanma	7	%16.67	-	-	-	-	1	%2.78
	Anlam haritası	-	-	-	-	-	-	1	%2.78
	Anahtar sözcük kullanma	12	%28.57	5	%17.86	4	%14.285	3	%8.33
	Sesleri bellekte simgeleme	-	-	1	%3.57	-	-	1	%2.78
Gözden geçirme	Planlı gözden geçirme	-	-	-	-	1	%3.57	-	-
	Fiziksel tepki ya da duyuları kullanma	-	-	-	-	-	-	-	-
Eyleme geçirme	Mekanik teknikler kullanma	-	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	42	%100	28	%100	28	%100	36	%100

Tablo 2’de de görüldüğü üzere, bellek stratejilerinden en çok zihinsel bağlantılara; zihinsel bağlantılardan da en çok ayrıntılandırmaya dönük etkinliklere yer verilmiştir.

¹ Her bir ders kitabı araştırmada şöyle kısaltılmıştır:

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

Ankara Üniversitesi Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

İstanbul Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

GÜ-Y.İ.T

AÜ-Hitit

İÜ-Y.İ.T

YEE-Yedi İklim

Orantısal olarak bakıldığında ise İÜ- Y.İ.T (f:12, %42.86), YEE-Y.İ.T (f:15, %41.67), GÜ-Y.İ.T (f:14, %33.33) ve AÜ Hitit (f:9, %32.14) olarak sıralanabilir.

Gruplama stratejisinde sıklık açısından YEE-Yedi İklim (f:5), orantısal olarak AÜ Hitit (%14.285) öne çıkmaktadır. Yeni bir bağlamda kullanma stratejisini işe koşmaya dönük etkinliklere GÜ ders kitabında hiç yer verilmediği; buna karşın İÜ ders kitabında bu stratejinin öne çıktığı (f:6, %21.43) belirlenmiştir. Çağrışım yapma stratejisinde ise sıklık açısından GÜ (f:7) ile YEE (f:8) ders kitapları benzer oranlara sahiptir. Orantısal bağlamda YEE ders kitabı birinci sıradadır (%22.22).

Görüntü ve sesleri kullanma stratejisinde ise imge kullanma ve anahtar sözcük kullanma stratejilerine ilişkin etkinliklerin işe koşulduğu görülmektedir. Bu stratejilerin kullanımı açısından GÜ-Y.İ.T ders kitabı öne çıkmaktadır (f:19, %45.24). Bunu %21.43 oranla AÜ-Hitit izlemektedir. En az YEE- Yedi İklim Türkçe ders kitabında ele alınmıştır (f:5, %13.89). Ancak İÜ-Y.İ.T ders kitabında da benzer oran olduğu görülmektedir (%14.285).

Gözden geçirme stratejisine bakıldığında, ders kitaplarında pek ele alınmadığı belirlenmiştir. Yalnızca İÜ-Y.İ.T ders kitabında 1 etkinliğe rastlanmıştır. Eyleme geçirme stratejisine dönük hiçbir etkinliğe rastlanmamıştır. Bu bulgular ışığında, ders kitaplarında zihinsel bağlantı kurmaya dönük etkinliklerin öncelikli olduğu söylenebilir.

Öğrencinin bellek stratejilerini işe koşmasına dönük kitaplarda şu tür etkinliklere yer verilmiştir:

Gruplama: “Paranızı nasıl değerlendirmeyi tercih ediyorsunuz? Niçin? A. Gayrimenkul alıyorum. B. Altın biriktiriyorum. C. Döviz alıp satıyorum. D. Borsaya yatırıyorum.” (YEE-Y.İ.T: 105).

Çağrışım Yapma: “Aşağıdaki uyarıları ilgili resimlerle eşleştiriniz. 1. Çocuklardan uzak tutunuz. 2. İçmeden önce çalkalayınız. 3. Gözle temasından kaçınınız. 4. Soğuk yerde saklayınız. 5. Soğuk içiniz.” (GÜ-Y.İ.T: 58).

Ayrıntılandırma: “Planlarımızı anlatalım. Bugün dersten sonra... Bu hafta içinde...” (AÜ Hitit: 85).

Yeni bir bağlamda kullanma: “Şehrimizle ilgili bir efsane anlatalım.” (İÜ-Y.İ.T: 59).

İmge kullanma: “Aşağıdaki diyalogları inceleyiniz. Siz de diğer resimlere uygun yeni diyaloglar hazırlayınız ve sınıfta canlandırınız.” (GÜ-Y.İ.T: 64).

Anahtar sözcük kullanma: “Sizin ülkenizde kaç mevsim var ve şehrinizde şimdi hava durumu nasıl? Aşağıdaki kelimelerle anlatalım.” (İÜ-Y.İ.T: 47).

Sesleri bellekte simgeleme: “Soralım, anlatalım. Gelecek yaz tatilini nerede geçireceksin? Neden orası? Yalnız mı gideceksin? Ne kadar kalacaksın(ız)? Notlarım:...” (AÜ- Hitit: 87).

Planlı gözden geçirme: “Bir gününüz nasıl geçer? Anlatalım. Nerelere gidersiniz? Neler yaparsınız? Kimlerle görüşürsünüz?” (İÜ- Y.İ.T: 74).

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Bilişsel Stratejiler

Bilişsel stratejiler; uygulama yapma, iletiyi alıp gönderme, çözümlenme ve usavurma ile girdi ve çıktı için yapı oluşturma alt başlıklarından oluşmaktadır. Uygulama yapma stratejisi; yineleme, ses ve yazı sistemini kullanarak uygulama yapma, formül ve kalıp sözleri fark edip kullanma, yeniden birleştirme ve doğal bir biçimde uygulama alt başlıklarından; ileti alıp gönderme stratejisi, iletiyi ve düşünceyi hızlı bir biçimde bulma ile ileti alma ve gönderme için kaynakları kullanma alt başlıklarından oluşmaktadır. Çözümlenme ve usa vurma stratejisi ise beş alt başlıktan oluşmaktadır: tüm dengelim yöntemini kullanma, ifadeleri çözümlenme, diller arasında karşılaştırmalı çözümlenme, çeviri yapma ve aktarma. Girdi ve çıktı için yapı oluşturma stratejisine bakıldığında ise üç alt başlık bulunmaktadır. Bunlar; not alma, özetleme ve önemini belirtme.

Ders kitaplarına bakıldığında, bilişsel stratejilere dönük etkinliklerden sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir. Bu etkinliklerin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Bilişsel Stratejiler

Ders Kitapları	GÜ-Y.İ.T		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim		
	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	
Uygulama yapma	Yineleme	22	%48.88	7	%14	6	%16.22	6	%12
	Ses ve yazı sistemini kullanarak uygulama yapma	-	-	-	-	-	-	1	%2
	Formül ve kalıp sözleri fark edip kullanma	8	%17.78	9	%18	7	%18.92	9	%18
	Yeniden birleştirme	-	-	2	%4	3	%8.11	5	%10
	Doğal bir biçimde uygulama	4	%8.89	9	%18	6	%16.22	9	%18
	İleti alıp gönderme stratejisi	İletiyi ve düşünceyi hızlı bir biçimde bulma	3	%6.67	7	%14	10	%27.03	9
İleti alma ve gönderme için kaynakları kullanma		6	%13.33	7	%14	-	-	5	%10
Çözümlenme ve usa vurma stratejisi		Tümdengelim yöntemini kullanma	2	%4.45	-	-	1	%2.70	1
	İfadeleri çözümlenme	-	-	2	%4	-	-	1	%2
	Diller arasında karşılaştırmalı çözümlenme	-	-	-	-	-	-	-	-
	Çeviri yapma	-	-	-	-	-	-	1	%2
	Aktarma	-	-	2	%4	2	%5.40	1	%2
Girdi ve çıktı	Not alma	-	-	2	%4	-	-	-	-
	Özetleme	-	-	-	-	-	-	-	-

Önemini belirtme	-	-	3	%6	2	%5.40	2	%4
Toplam	45	% 100	50	% 100	37	% 100	50	% 100

Her bir ders kitabı, öne çıkan bilişsel strateji açısından farklılıklar göstermektedir. Örneğin; GÜ ders kitabında %48.8 oranla yineleme stratejisi öne çıkarken İÜ ders kitabında %27.03 oranla iletiyi ve düşüncüyü hızlı bir biçimde bulma ön plandadır. YEE ve Hitit ders kitaplarında ise aynı orana sahip stratejiler dikkat çekmektedir. AÜ- Hitit ders kitabında doğal bir biçimde uygulama ve formül ile kalıp sözleri fark edip kullanmaya dönük etkinlikler %18 oranla öne çıkmaktadır. YEE- Yedi İklim ders kitabında ise AÜ- Hitit ile benzerlik göstermekle birlikte bir de iletiyi ve düşüncüyü hızlı bir biçimde bulmaya dönük etkinliklere de %18 oranında yer verilmiştir.

Ders kitaplarında ses ve yazı sistemini kullanarak uygulama yapmaya dönük etkinliklere pek yer verilmediği görülmüştür. Yalnızca YEE-Yedi İklim ders kitabında 1 etkinlik söz konusu. Uygulama yapmaya dönük etkinlikler içerisinde yeniden birleştirmeye dönük etkinlikler de nadiren yer almaktadır.

İleti alıp gönderme stratejisi açısından AÜ (f:14; %28) ve YEE (f:14; %28) ders kitapları gerek sıklık gerekse yüzdeler yönüyle aynı orana sahiptir. İÜ ders kitabı ise %27.03 (f:10) oranla benzerlik gösterirken GÜ ders kitabı bu açıdan diğer kitaplara göre orantısız bağlamda geride kalmakta (%20), sıklık açısından İÜ ile benzer özellik göstermektedir (f:9).

Çözümleme ve usavurma stratejisinin incelenen tüm kitaplarda pek de öne çıkmayan bir strateji olduğu söylenebilir. Aynı durum girdi ve çıktı için yapı oluşturma stratejisi için de geçerli. Çözümleme ve usavurma stratejisinde tümdengelim yöntemini kullanma öne çıkmaktadır (GÜ- %4.45; İÜ- %2.70; YEE- %2). Bunu ifadeleri çözümleme tekniği izlemektedir (AÜ- %4; YEE- %2). Çeviri yapmaya yalnızca YEE- Yedi İklim ders kitabında yer verilirken diller arasında karşılaştırmalı çözümlemeye hiçbir ders kitabında yer verilmemiştir.

Girdi ve çıktı için yapı oluşturma için önemini belirtmeye dönük etkinlikler öne çıkmaktadır. AÜ-Hitit ders kitabı, bu stratejinin en çok işe koşulduğu kitaptır. Çünkü not almaya dönük etkinliklere de yer vererek toplam %10'luk oranla öne çıkmaktadır.

Öğrencinin bilişsel stratejilerini işe koymasına yönelik kitaplarda şu tür etkinliklere yer verilmiştir:

Yineleme: “Sultanahmet Meydanı çok ünlü bir yerdir. Sultanahmet Camisi ile Ayasofya Müzesinin arasında geniş bir park vardır. Bu parkın adı Sultanahmet Parkıdır. Parkın tam karşısından Yerebatan Sarnıcı vardır. Gülhane Parkı, Ayasofya Müzesinin sağ çaprazındadır. Müzenin sağ tarafında da Topkapı Sarayı bulunuyor. Haydi bulalım!” (GÜ-Y.İ.T: 84).

Ses ve yazı sistemini kullanarak uygulama yapma: “Köpeğiniz hastalandı. Veterinere götürmek istiyorsunuz. Ancak veterinerin adresini bilmiyorsunuz. Telefon rehberinden veterinerin numarasını bulunuz ve ona telefon edip adresini öğreniniz.” (YEE-Y.İ.T: 147).

Formül ve kalıp sözleri fark edip kullanma: “Aşağıdaki konular hakkında konuşalım. Yoksullar için neler yapabiliriz? Daha güzel bir dünya için neler yapabiliriz? Mutlu olmak için neler yapabiliriz? Nasıl huzurlu bir aile olabiliriz?” (İÜ- Y.İ.T: 88).

Yeniden birleştirme: “Yandaki tabloda bulunan bilgileri, aşağıda cümleler halinde yazılı olarak ifade ediniz. Sarı renkli araba, beyaz renkli arabadan daha ucuzdur... Bu etkinliğin ardından şu konuşma etkinliği yapılır: Siz hangi arabayı tercih edersiniz? Niçin? Araba almak istiyorsunuz. Bunun için araba galerisine gittiniz. Bir arabayı beğendiniz. Galerici ile bu araba hakkında konuşunuz.” (YEE-Y.İ.T: 109).

Doğal bir biçimde uygulama: “Ülkenizdeki ünlü bir mizah kahramanının fıkrasını anlattınız.” (YEE-Y.İ.T: 139).

İletiyi ve düşünceyi hızlı bir biçimde bulma: “İyimser misiniz, kötümser misiniz? İyimserim. Çünkü... Kötümserim. Çünkü ...” (YEE-Y.İ.T: 158).

İleti alma ve gönderme için kaynakları kullanma: “Randevu alalım. Sen hastasın, o sekreter. Şikâyeti, hastane adı, randevu tarihi ve saati, hastanın adı” (AÜ-Hitit: 141). (Dinleme etkinliğinin aynı konuşma etkinliğine dönüştürülmüş.)

Tümdengelim yöntemini kullanma: “Arkadaşınızla yemek ile ilgili bir diyalog hazırlayınız. Bu diyalogda aşağıdaki soruların cevaplarına da yer veriniz. Hangi yemeği seviyorsunuz? Yemeğin içinde neler var? Yemek tuzlu mu, acı mı, ekşi mi?” (GÜ-Y.İ.T: 58). (Bu etkinlik öncesinde yemek özelliklerine yönelik etkinliklere de yer verilmiştir.)

İfadeleri çözümleme: “Medya sizi nasıl etkiliyor? * Televizyondaki haberlerin iyi ya da kötü olması, o gün psikolojimi etkiliyor. * Günlük işlerimi televizyon programlarına göre ayarlıyorum. *...” (AÜ- Hitit: 151). (Öğrencinin her bir tümcedeki ifadeyi çözümledikten sonra bir seçimde bulunması istenmektedir.)

Çeviri yapma: “Sizin ülkenizde hangi yemekler var? Arkadaşlarınıza anlatınız.” (YEE-Y.İ.T: 124). (Burada öğrenci yemek tarifi verirken kendi yöresindeki yemeğin Türkçe karşılığını bulmaya çalışacaktır.)

Aktarma: “Şehrimizle ilgili bir efsane anlatalım.” (İÜ-Y.İ.T: 59).

Not alma: “Soralım, not edelim. Kim yapabiliyor?” (AÜ-Hitit: 114).

Önemini belirtme: “Sizce renkler hayatımızı etkiliyor mu? Siz dekorasyonda, kıyafetlerinizde hangi renkleri tercih ediyorsunuz? Neden?” (AÜ-Hitit: 139).

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Dengeleyici Stratejiler

Dengeleyici stratejiler, iki ana alt başlıktan oluşmaktadır: usa uygun bir kestirimde bulunma ve konuşmada sınırlamaların üstesinden gelme.

Usa uygun kestirimde bulunmada dilsel ve diğer ipuçları kullanma yer alırken sınırlamaların üstesinden gelmede sekiz başlık bulunmaktadır: anadili kullanımına geçme, yardım alma, jest ve mimik kullanma, bir süre ya da tamamen iletişimi kesme, konuyu seçme, iletiyi düzeltme ya da benzer şekilde söyleme, sözcük türetme, dolaylı biçimde söyleme ya da eş anlamlı sözcük kullanma.

Tablo 4. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Dengeleyici Stratejiler

Ders Kitapları		GÜ-Y.İ.T		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim	
Dengeleyici Stratejiler	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	
Usa uygun kestirimde bulunma	Dilsel ipuçları kullanma	12	%25.53	10	%32.26	1	%7.14	5	%16.66
	Diğer ipuçları kullanma	5	%10.64	-	-	-	-	4	%13.33
	Anadili kullanımına geçme	-	-	-	-	-	-	1	%3.34
Sınırlamaların üstesinden gelme	Yardım alma	15	%31.91	5	%16.13	3	%21.42	3	%10
	Jest ve mimik kullanma	-	-	-	-	-	-	-	-
	Bir süre ya da tamamen iletişimi kesme	-	-	-	-	-	-	-	-
	Konuyu seçme	13	%27.66	5	%16.13	5	%35.72	6	%20
	İletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme	2	%4.26	11	%35.48	5	%35.72	10	%33.33
	Sözcük türetme	-	-	-	-	-	-	-	-
	Dolaylı biçimde söyleme ya da eş anlamlı sözcük kullanma	-	-	-	-	-	-	1	%3.34
	Toplam	47	%100	31	%100	14	%100	30	%100

Dengeleyici stratejilerden öncelikle usa uygun kestirimde bulunma stratejisine bakıldığında, dilsel ipuçlarından yararlanmaya dönük etkinlikler daha çok öne çıkmaktadır. Her bir ders kitabı, sıklık açısından karşılaştırıldığında GÜ-Y.İ.T ders kitabı; yüzdellik oran açısından ise AÜ- Hitit ders kitabı öne çıkmaktadır. Diğer ipuçları olarak daha çok görsel, işitsel yönlü anlamayı destekleyici ipuçlarından söz edilmektedir. Bu bağlamda ise GÜ ve YEE ders kitabının yararlandığı görülmüştür.

Sınırlamaların üstesinden gelme stratejisi açısından ise konuyu seçme, iletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme ile yardım alma stratejilerinin baskın olarak yer aldığı görülmektedir. Her bir ders kitabında öne çıkan strateji farklılık göstermektedir: GÜ-Y.İ.T ders kitabında yardım alma (%31.91) ile konuyu seçme (%27.66); AÜ-Hitit ders

kitabında iletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme (%35.48); İÜ-Y.İ.T ders kitabında konuyu seçme ile iletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme (%35.72); YEE-Yedi İklim ders kitabında ise yalnızca iletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme (%33.33) stratejisi öne çıkmaktadır.

Sözcük türetme, eş anlamlı sözcük söyleme ya da dolaylı biçimde söylemeye dönük etkinlikler, YEE-Yedi İklim Türkçe ders kitabındaki 1 etkinlik dışında hiçbir biçimde yer almamaktadır. Jest ve mimik kullanma ile bir süre ya da tamamen iletişimi kesme stratejisine ilişkin ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerinde herhangi bir açıklama ya da etkinlik yoktur. Ancak öğretim süreci içerisinde öğrenciler tarafından etkinlik sırasında kullanmaya dönük gözlemler ya da yönlendirmeler yapıyor olabilir. Araştırma, ders kitaplarındaki etkinliklerin tanımlamaları ve açıklamaları ile sınırlı olduğu için bu stratejilerin kullanımına ilişkin bir görev tanımlaması görülmemiştir.

Öğrencinin dengeleyici stratejilerini işe koşmasına yönelik kitaplarda şu tür etkinliklere yer verilmiştir:

Dilsel ipuçları kullanma: “Aşağıdaki diyalogu okuyunuz. Siz nerede kalıyorsunuz? Arkadaşlarınıza tarif ediniz.” (GÜ-Y.İ.T: 54).

Diğer ipuçları kullanma: “Hangisini tercih edersiniz? Niçin?” (YEE-Y.İ.T: 61).

Anadili kullanımına geçme: “Sizin ülkenizde hangi yemekler var? Arkadaşlarınıza anlatınız.” (YEE-Y.İ.T: 124).

Yardım alma: “Genç kalmanın yolları- spor yapmak, sağlıklı beslenmek, stressiz yaşamak, mutlu bir aile yaşamı, düzenli uyku.” (AÜ-Hitit: 135).

Konuyu seçme: “Sizin derdiniz ne?” (AÜ-Hitit: 136).

İletiyi düzeltme ya da benzer biçimde söyleme: “Sizce elektrikli ev eşyalarının hangisi daha önemlidir? Niçin?” (YEE-Y.İ.T: 136).

Dolaylı biçimde söyleme ya da eş anlamlı sözcük kullanma: “Kendimizi onların yerine koyalım.” (YEE-Y.İ.T: 166).

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Üstbilişsel Stratejiler

Dolaylı stratejilerden biri olan üstbilişsel strateji, üç alt başlıktan oluşmaktadır: öğrenmeyi merkeze alma, öğrenmeyi düzenleme ve planlama ile kendi öğrenmesini değerlendirme. Öğrenmeyi merkeze almada gözden geçirme ve bilinenlerle ilişkilendirme, dikkatini verme, dinlemeye odaklanma amacıyla konuşmayı erteleme öne çıkarken öğrenmeyi düzenleme ve planlamada dil öğrenimi ile ilgili araştırma yapma, amaç belirleme, dilsel bir görev için plan yapma ve uygulama fırsatları arayışında olma yer almaktadır. Kendi öğrenmesini değerlendirme ise öz denetim ve öz değerlendirme olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlamda ders kitaplarındaki etkinliklerde şu sonuçlara ulaşılmıştır (Tablo 5):

Tablo 5. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Üstbilişsel Stratejiler

Ders Kitapları		GÜ-Y.İ.T		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim	
Üstbilişsel Stratejiler		Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik
Öğrenmeyi merkeze alma	Gözden geçirme ve bilinenlerle ilişkilendirme	7	%38.89	10	%50	11	%39.29	13	%25.49
	Dikkatini verme	3	%16.67	1	%5	3	%10.71	1	%1.96
	Dinlemeye odaklanma amacıyla konuşmayı erteleme	-	-	1	%5	-	-	3	%5.88
Öğrenmeyi düzenleme ve planlama	Dil öğrenimi ile ilgili araştırma yapma	2	%11.11	-	-	-	-	-	-
	Amacını belirleme	-	-	4	%20	-	-	6	%11.76
	Dilsel bir görev için plan yapma	6	%33.33	3	%15	-	-	4	%7.84
	Uygulama fırsatları arayışında olma	-	-	1	%5	2	%7.14	2	%3.92
Kendi öğrenmesini değerlendirme	Öz denetim	-	-	-	-	-	-	-	-
	Öz değerlendirme	-	-	-	-	12	%42.86	22	%43.15
Toplam		18	%100	20	%100	28	%100	51	%100

GÜ-Y.İ.T ve AÜ- Hitit ders kitaplarında kendi öğrenmesini değerlendirme dışındaki stratejilerin ele alındığı görülmektedir. Bu da her iki ders kitabında öz denetim ve öz değerlendirme sürecinin göz önüne alınmadığının bir göstergesidir. Öğrenmeyi merkeze alma stratejisi, GÜ ders kitabında %55.56 oranında, AÜ-Hitit ders kitabında ise %60 oranındadır. Öğrenmeyi düzenleme ve planlama stratejisi ise GÜ ders kitabında %44.44 iken AÜ-Hitit ders kitabında %40 oranındadır. Bu açıdan bakıldığında, her iki kitabın üstbilişsel stratejileri işe koşma açısından benzer özellikler taşıdığı söylenebilir.

İÜ-Y.İ.T ders kitabı ile YEE-Y.İ.T ders kitaplarına bakıldığında ise her iki kitapta öğrencinin kendi öğrenmesini değerlendirmesi üzerinde durması ve hatta bu oranın üstbilişsel stratejilerin yaklaşık yarısını oluşturması dikkat çekicidir. İÜ-Y.İ.T ders kitabında üstbilişsel stratejileri işlemeye dönük etkinlikler orantısız bağlamda şu şekilde sıralanabilir: öğrenmeyi merkeze alma (%50), kendi öğrenmesini değerlendirme

(%42.86) ve öğrenmeyi düzenleyip planlama (%7.14). YEE-Y.İ.T ders kitabında ise kendi öğrenmesini değerlendirme (%43.15), öğrenmeyi merkeze alma (%33.33) ve öğrenmeyi düzenleme ve planlama (%23.52) olarak sıralanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, YEE-Y.İ.T ders kitabında üstbilişsel stratejilere dönük etkinliklerin dengeli bir biçimde yer aldığı söylenebilir. Bu stratejinin işlenmesine dönük kitaplarda şöyle etkinlikler bulunmaktadır:

Gözden geçirme ve bilinenlerle ilişkilendirme: “Ülkenizdeki ünlü bir mizah kahramanının fıkrasını anlatınız.” (YEE-Y.İ.T: 127).

Dikkatini verme: “Arkadaşlarımıza aşağıdaki gibi sorular soralım ve yeteneklerimizle ilgili konuşalım. Kendi yeteneklerimizi arkadaşlarımıza anlatalım.” (İÜ-Y.İ.T: 85).

Dinlemeye odaklanma amacıyla konuşmayı erteleme: “Televizyon yararlı bir araçtır. Çünkü... Televizyon zararlı bir araçtır. Çünkü... Öğrencileri iki gruba ayırınız. Birkaç dakika kendi aralarında durum değerlendirmesi yapmalarını isteyiniz. Daha sonra iki öğrenci grubunu tartışınız.” (YEE-Y.İ.T: 142).

Dil öğrenimi ile ilgili araştırma yapma: “Yolculuk için valiz hazırlıyoruz. Valize aşağıdaki eşyaları koyacağız. Eşyaların adlarını söyleyiniz.” (GÜ-Y.İ.T: 48).

Amacını belirleme: “Ülkenizde insanlar hangi bölgelerde ne tür tatlıları tercih ediyorlar? Bunun sebebi nedir?” (YEE-Y.İ.T: 84).

Dilsel bir görev için plan yapma: “Bir tur satın alalım- yolculuk tarihleri, yolculuk süreleri, yeme içme, rota, aktiviteler, fiyatı” (AÜ-Hitit: 129).

Uygulama fırsatları arayışında olma: “Sizin kültürünüzdeki en ünlü fıkra tipi kim? Bu kişinin en çok hangi fıkrasını seviyorsunuz? Anlatalım.” (İÜ-Y.İ.T: 63).

Öz değerlendirme: “Planlarımı, hedeflerimi ve bunların nedenlerini açıklayabilirim. 😊 😞 😐” (YEE-Y.İ.T: 90).

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Duyuşsal Stratejiler

Kaygıyı azaltma, kendini güdüleme ve duygusal durumunu ölçme üzere duyuşsal stratejiler 3 alt başlıktan oluşmaktadır. Kaygıyı azaltma başlığı altında ilerlemeli gevşeme, derin soluk alma, müzik kullanma, gülme gibi başlıklar göz önüne alınmıştır. Kendini güdülemede kendisine ilişkin olumlu ifadelerde bulunma, akılcı bir şekilde risk alma, kendini ödüllendirme başlıkları varken duygusal durumunu ölçmede ise bedenini dinleme, kontrol listesi kullanma, dil öğrenme günlüğü tutma ve başka birisiyle duygularıyla ilgili konuşma başlıkları yer almaktadır.

Duyuşsal stratejilerin her birinin eğitim ortamı içerisinde işe koşulması ve buna ilişkin öğrenciye farkındalık kazandırmak önem taşımaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında yalnızca bireyin bilişsel yönünü değil, duyuşsal yönünü de öne çıkaracak etkinliklere gereksinim duyulmaktadır. Ancak GÜ-Y.İ.T ve İÜ- Y.İ.T ders kitaplarında duyuşsal stratejiye dönük herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır. Bu nedenle Tablo 6’da yalnızca YEE ve AÜ ders kitaplarına yer verilmiştir:

Tablo 6. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Duyuşsal Stratejiler

Ders Kitapları		AÜ- Hitit		YEE- Yedi İklim	
Duyuşsal Stratejiler		Sıklık	Yüzelik	Sıklık	Yüzelik
Kaygıyı azaltma	İlerlemeli gevşeme	-	-	-	-
	Derin soluk alma	-	-	-	-
	Müzik kullanma	-	-	-	-
	Gülme	1	%16.67	1	%33.34
Kendini güdüleme	Kendisine ilişkin olumlu ifadelerde bulunma	-	-	-	-
	Akılcı bir şekilde risk alma	-	-	-	-
	Kendini ödüllendirme	-	-	-	-
Duyuşsal durumunu ölçme	Bedenini dinleme	-	-	-	-
	Kontrol listesi kullanma	1	%16.67	-	-
	Dil öğrenme günlüğü tutma	-	-	-	-
	Başka birisiyle duygularıyla ilgili konuşma	4	%66.66	2	%66.66
	Toplam	6	%100	3	%100

Tablo 6’da da görüldüğü üzere, AÜ- Hitit ve YEE-Yedi İklim ders kitaplarında da duyuşsal alana dönük görevlerin sayıca az olduğu görülmektedir. Her iki ders kitabında başka birisiyle duygularıyla ilgili konuşmaya ve fıkra anlatma yoluyla gülmeye/güldürmeye dönük etkinlikler öne çıkmaktadır. Ayrıca AÜ-Hitit ders kitabında kontrol listesi kullanmaya dönük etkinliğe de yer verilmiştir. Kitaplardaki etkinlik örnekleri şu şekildedir:

Gülme: “Ülkenizdeki ünlü bir mizah kahramanının fıkrasını anlatınız.” (YEE-Y.İ.T: 127).

Kontrol listesi kullanma: “Ne tür programlar izliyorsunuz? Anketi uygulayalım, konuşalım.” (AÜ-Hitit: 149).

Başka birisiyle duygularıyla ilgili konuşma: “İnternette zaman geçirmeyi seviyorum. Evet- Hayır- Neden/Nasıl?..” (AÜ-Hitit: 144).

A2 Düzeyi Ders Kitabı Konuşma Etkinliklerindeki Sosyal Stratejiler

Sosyal stratejiler; sorma, iş birliği yapma ve empati kurma başlıklarından oluşmaktadır. Sorma stratejisi içinde açıklama ve doğrulama isteme ile düzeltme isteme başlıkları bulunmaktadır. İş birliği yapmanın iki yönü bulunmaktadır: akranlarla ya da yeni dilde yeterli düzeydeki kişilerle. Bu nedenle sosyal stratejinin içinde duygudaşlık, iş birliği ve sorma olmak üzere 3 ana kavram olduğu söylenebilir. İncelemeye alınan ders kitaplarında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 7. A2 Düzeyi Ders Kitapları Konuşma Etkinliklerindeki Sosyal Stratejiler

Ders Kitapları		GÜ-Y.İ.T		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim	
Sosyal Stratejiler		Sıklık	Yüzelik	Sıklık	Yüzelik	Sıklık	Yüzelik	Sıklık	Yüzelik
Sorma	Açıklama ve doğrulama isteme	16	%84.21	7	%58.33	13	%81.25	13	%72.22
	Düzeltilme isteme	-	-	-	-	-	-	-	-

İş birliği yapma	Akranlarla işbirliği yapma	3	%15.79	5	%41.67	2	%12.5	4	%22.22
	Yeni dilde yeterli düzeydeki kişilerle iş birliği yapma	-	-	-	-	-	-	-	-
Empati kurma		-	-	-	-	1	%6.25	1	%5.56
	Toplam	19	%100	12	%100	16	%100	18	%100

Her bir kitapta açıklama ve doğrulama istemeye dönük öğrencilere görevler verildiği görülmektedir. Ders kitapları arasında etkinlik sayısı ve orantısal bağlamda GÜ-Y.İ.T ders kitabı öne çıkmaktadır (f:16; %84.21). Bunu sırasıyla İÜ-Y.İ.T ders kitabı (f:13, %81.25), YEE-Yedi İklim ders kitabı (f:13, %72.22) ve AÜ-Hitit (f:7, %58.33) izlemektedir. Bunu akranlarla işbirliği izlemektedir. Bu açıdan en çok AÜ-Hitit ders kitabı öne çıkmaktadır (f:5, %41.67). Bunu etkinlik sayısı bağlamında YEE-Yedi İklim, GÜ-Y.İ.T ve İÜ-Y.İ.T ders kitapları izlemektedir.

Düzeltilme istemeye ve yeterli düzeydeki kişilerle iş birliği yapmaya dönük hiçbir etkinliğe rastlanmamıştır. Empati kurmaya ise yalnızca 1 etkinlikle İÜ-Y.İ.T ve YEE-Yedi İklim ders kitabı yer vermiştir. Sosyal stratejiyi işe koşmaya dönük kitaplarda şöyle etkinlikler yer almaktadır:

Açıklama ve doğrulama isteme: “Biz de sınıftan ir arkadaşımızı tarif edelim.” (İÜ-Y.İ.T: 19).

Akranlarla iş birliği yapma: “Biz de yer ayırtalım. Otobüs- uçak” (AÜ-Hitit: 131).

Empati kurma: “Ben şu anda seksen beş yaşındayım. Bacaklarım ağrıyor ve artık rahat yürüyemiyorum. Bu yüzden baston kullanıyorum. (Öğrencilerin yaşlıların ağızyla konuşmasını isteyiniz.)” (YEE- Y.İ.T: 166).

Sonuç ve Tartışma

Dil öğrenme stratejilerinin işe koşulmasında öğretmen, öğrenci ve eğitim ortamında kullanılan araç-gereçler önem taşımaktadır. Dil öğrencilerinin stratejilerin farkına varmasında öğretmene önemli görev düşmektedir. Çünkü bir dil öğretmeni, “öğrenme stratejilerini öğretmede stratejik bir öğretmen olmalıdır” ve stratejik öğretmen; içerik üzerine düşünmeyi öğretmeye odaklanan, öğretim değişkenleri (öğrenci, ders araç-gereçleri, öğretimsel görev, öğrenme/öğretme stratejileri) arasındaki devingen etkileşimi değerlendirebilen, öğrenme sürecine duyarlı, öğrencilerin düşünme biçimlerinin farkında olan ve buna göre onların anlamlandırmasına yardımcı olan; duyuşsal öğretim stratejilerinin öğretimine odaklanan öğretmendir (Jones vd., 1987). Bu açıdan bakıldığında, öğretim sürecinde kullanılan araç-gereçlerin seçimi de öğretmenin görevleri

arasındadır. Öğretmenin bu seçimi yaparken öğrencilerin hangi stratejilerini işe koşan etkinliklere yer verildiğine ilişkin bir çıkarımda bulunması, bunun için de ders kitaplarının incelenmesi gerekmektedir.

Ders kitaplarındaki etkinliklerde stratejilere yer verilme oranı genel olarak şu şekildedir (Tablo 8):

Tablo 8. A2 Düzeyi Ders Kitaplarında Stratejilerin Genel Dağılımı

Ders Kitapları	GÜ-Y.İ.T		AÜ- Hitit		İÜ- Y.İ.T		YEE- Yedi İklim	
	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik	Sıklık	Yüzdellik
Bellek Stratejileri	42	%24.56	28	%19.05	28	%22.77	36	%19.15
Bilişsel Stratejiler	45	%26.315	50	%34.01	37	%30.08	50	%26.595
Dengeleyici Stratejileri	47	%27.485	31	%21.09	14	%11.38	30	%15.96
Üstbilişsel Stratejiler	18	%10.53	20	%13.61	28	%22.77	51	%27.13
Duyuşsal Stratejiler	-	%0	6	%4.08	-	%0	3	%1.595
Sosyal Stratejiler	19	%11.11	12	%8.16	16	%13.00	18	%9.57
Toplam	171	%100	147	%100	123	%100	188	%100

Konuşma etkinliklerinde stratejilere yer verme açısından YEE-Yedi İklim ders kitabı öne çıkmaktadır (f:188). Bunu sırasıyla GÜ-Y.İ.T (f:171), AÜ-Hitit (f:146) ve İÜ-Y.İ.T (f:123) izlemektedir. Bu sıklık oranları, öğrencinin stratejileri işe koşması açısından İÜ-Y.İ.T ders kitabının diğer kitaplara oranla zayıf kaldığını göstermektedir.

GÜ-Y.İ.T ders kitabında bellek, bilişsel ve dengeleyici stratejilerine dönük etkinliklerin birbirine benzer oranlarda yer aldığı görülmektedir. Üstbilişsel ve sosyal stratejiler ise en az kullanılan stratejilerdir; duyuşsal stratejiye de hiç yer verilmemiştir. GÜ-Y.İ.T ders kitabı C1 düzeyine yönelik yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar söz konusu (Harputoğlu, 2015; Yalçın, 2018). Yalçın'ın (2018) C1 düzeyi ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerine yönelik saptamalarında duyuşsal stratejilere hiç yer verilmediği; en çok da bilişsel stratejilerin yer aldığı belirtilmiştir. Harputoğlu'nun (2015) araştırmasında da C1 düzeyi konuşma etkinliklerinde en çok bilişsel strateji kullanıldığı, diğer stratejilerin ise sınırlı bir biçimde kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Bir diğer ders kitabı olan AÜ-Hitit ders kitabındaki stratejiye dönük etkinlik kullanımı en çoktan en aza şöyle sıralanabilir: bilişsel (%34.01), dengeleyici (%21.09), bellek (%19.05), üstbilişsel (%13.61), sosyal (%8.16) ve duyuşsal (%4.08). Bilişsel stratejilerin en çok kullanılmasına ilişkin Bayezit'in (2013) araştırmasında da aynı sonuca ulaşılmıştır. Üstelik elde edilen sonuçlar, GÜ-Y.İ.T ders kitabı ile karşılaştırıldığında AÜ-Hitit ders kitabının benzer özellikler gösterdiği söylenebilir. Çünkü her ikisinde de bilişsel, dengeleyici ve bellek stratejileri ilk 3 sırada yer almaktadır. Üstbilişsel ve sosyal strateji kullanım oranlarında da benzerlik söz konusu. Duyuşsal stratejiye, AÜ-Hitit ders kitabı 6 etkinlikte yer vermesiyle farklılık göstermektedir.

İÜ-Y.İ.T ders kitabı incelendiğinde ise bilişsel stratejilerin (%30.08) yanı sıra üstbilişsel ve bellek (%22.77) stratejileri işlemeye dönük etkinliklere de yer verildiği görülmektedir. Üstbilişsel stratejileri daha fazla işe koşması yönüyle AÜ-Hitit ve GÜ-Y.İ.T ders kitaplarından ayrılmaktadır. Ancak GÜ ders kitabında olduğu gibi duyuşsal stratejiye yer verilmediği belirlenmiştir.

YEE-Y.İ.T ders kitabı, üstbilişsel stratejilere en çok yer veren kitap olması yönüyle öne çıkmaktadır (%27.13). Bunu %26.595 oranla bilişsel stratejiler izlemektedir. Bellek ve dengeleyici stratejileri benzer oranlarda ele alan YEE-Y.İ.T ders kitabında duyuşsal stratejinin diğer kitaplarda olduğu gibi pek gözetilmediği belirlenmiştir (f:3, %1.595).

Dil öğrencileri ile yapılan araştırmalarda üstbilişsel stratejilerin sıklıkla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Mohammad (2014), temel düzeydeki öğrencilerin üstbilişsel, sosyal stratejileri sıklıkla kullandıkları; bunu orta düzeyde bilişsel, dengeleyici, duyuşsal ve bellek stratejilerin izlediğini belirtmiştir. Bölükbaş (2013) ve Boylu'nun (2015) araştırmasında ise üstbilişsel stratejilerin en çok, duyuşsal stratejilerin en az kullanıldığı belirlenmiştir. Üstbilişsel stratejilere en çok yer vermesiyle YEE-Y.İ.T ders kitabının öne çıktığı söylenebilir. Bunu İÜ-Y.İ.T ders kitabı izlemektedir. GÜ-Y.İ.T ve AÜ-Hitit ders kitaplarının ise üstbilişsel stratejilere dönük etkinliklere ağırlık vermesi gerekmektedir. Duyuşsal strateji açısından ise inceleme kapsamındaki tüm kitapların yetersiz olduğu; ancak öğrencilerin en az yeğlediği strateji olması yönüyle de uyumluluk gösterdiği söylenebilir. Barut'un (2015) araştırmasına göre öğrenciler, stratejiler arasında en çok dengeleyici (tamamlayıcı) ve sosyal stratejileri yeğlemektedir. Dengeleyici strateji açısından ise GÜ-Y.İ.T ders kitabı öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, araştırma kapsamındaki ders kitaplarında strateji kullanımına dönük etkinliklerin dengesiz bir biçimde ele alındığı, bilişsel stratejileri işe koşmaya yönelik etkinliklerin baskın bir biçimde kullanılmasına karşın diğer stratejilerden yararlanma oranları yönünden farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Duyuşsal stratejilerin kullanımı açısından zayıf kalan ders kitaplarında öğrencinin sosyal etkileşime girerek kaygısını azaltabileceği ve duyuşsal açıdan paylaşımlarda bulunabileceği etkinlikler gerekmektedir. Ayrıca her bir stratejiye ilişkin yapılan etkinliklerin belli bir açıyı değil; her yönünü karşılaması gerekir. Örneğin; Sınırlamaların üstesinden gelmede yalnızca yardım alma, konuyu seçme gibi stratejilere yoğunlaşmak yerine her bir stratejiyi işe koşacak etkinliklere yer verilmelidir. Bu nedenle öğrencilere strateji öğretimi açısından ders kitaplarındaki etkinlikler ve görevlerin yeniden düzenlenmesine gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akın, H. & Çetin, M. (2016). Cinsiyet faktörünün yabancı dil olarak Türkçe öğrenim stratejilerine etkisi (Bosna Hersek örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 1021-1032.
- Barut, A. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen üniversite öğrencilerinin kullandıkları dil öğrenme stratejileri üzerine bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayezit, H. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarındaki öğrenme stratejilerinin kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Boylu, E. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dil öğrenme stratejilerini kullanma düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bölükbaş, F. (2013). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil öğrenme stratejilerinin sözcük öğrenimine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 28(3), 55-68.
- Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy* (2. baskı). New York: Longman.
- Chamot, U. A. (2004). Issues in language learning strategy research and teaching. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 1(1), 14-26.
- Cohen, A. D. (1990). *Language Learning: insight for learners, teachers, and researchers*. Newbury House/Harper & Row, New York.
- Cohen, A. D. (2014). *Strategies in learning and using a second language*. New York: Routledge.
- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Griffiths, C. (2003). Patterns of language learning strategy use. *System*, 31, 367-383.
- Harputoğlu, B. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe ve ana dil Türkçe ders kitaplarında öğrenme stratejilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jones, B. F., Palincsar, A. S., Ogle, D. S. & Carr, E. G. (1987). *Strategic teaching and learning: cognitive instruction in the content areas*. Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Macaro, E. & Cohen, A. D. (2007) Introduction. In A. D. Cohen and E. Macaro (eds.). *Language learner strategies: 30 years of research and practice* içinde (s.1-5). Oxford: Oxford University Press.
- Mohammad, Q. (2014). *Jawaharlal Nehru Üniversitesinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen üniversite öğrencilerinin dil öğrenme stratejileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- O'Malley, J. M., Chamot, A. U., Stewner-Manzanares, G., Kupper, L. J. & Russo, R. P. (1985). Learning strategies used by beginning and intermediate ESL students. *Language Learning*, 35(1), 21-46.
- O'Malley, J. M. & Chamot, A. U. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: what every teacher should know?* Boston: Heinle and Heinle.

- Oxford, R. L. (2003). Language learning styles and strategies: concepts and relationships. *IRAL*, 41, 271-278.
- Oxford, R. L. & Cohen, A. D. (1992). Language learning strategies: crucial issues of concept and classification, *Applied Language Learning*, 3 (1-2), 1-35.
- Rubin, J. (1975). What the "good language learner" can teach us. *TESOL Quarterly*, 9(1), 41-51.
- Silahsızıoğlu, E. (2004). *Öğrenme Stratejileri ve teknikleri bağlamında yabancı dil olarak Almanca ve Türkçe öğretim süreçlerine karşılaştırmalı bir bakış*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stern, H. H. (1975). What can we learn from the good language learner?, *Canadian Modern Language Review*, 34, 304-318.
- Varişoğlu, M. C. (2017). Türkçe öğrenen Litvanyalı öğrencilerin kullandıkları dil öğrenme stratejileri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 59, 533-546.
- William, M. & Burden, R. L. (1997) *Psychology for language teachers: a social constructive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yalçın, Ç. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin dil öğrenme stratejileri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.